

WYROK W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 25 marca 2026 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

SSN Janusz Niczyporuk (przewodniczący, sprawozdawca)

SSN Paweł Księżak

Radosław Tomasz Jeż (ławnik Sądu Najwyższego)

w sprawie z powództwa A. W. następcy prawnego Z. K.

przeciwko T. P.

o zapłatę

po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym w Izbie Kontroli Nadzwyczajnej i Spraw Publicznych w dniu 25 marca 2026 r.

skargi nadzwyczajnej wniesionej przez Prokuratora Generalnego od nakazu zapłaty w postępowaniu upominawczym Sądu Rejonowego w Kołobrzegu z 10 lipca 2001 r., sygn. akt I Nc 91/01

- 1. uchyla zaskarżony nakaz zapłaty w całości i przekazuje sprawę Sądowi Rejonowemu w Kołobrzegu do ponownego rozpoznania;**
- 2. znosi wzajemnie między stronami koszty postępowania przed Sądem Najwyższym wywołane wniesioną skargą nadzwyczajną.**

UZASADNIENIE

Pismem z 29 marca 2024 r. Prokurator Generalny wywiódł skargę nadzwyczajną od prawomocnego nakazu zapłaty wydanym w postępowaniu upominawczym przez Sąd Rejonowy w Kołobrzegu (dalej również: „Sąd Rejonowy”) 10 lipca 2001 r., I Nc 91/01 w sprawie z powództwa Z. K. (dalej: „Powód”) przeciwko T. P. (dalej: „Pozwany”) o zapłatę.

Działając na podstawie art. 89 § 1 i § 2 w zw. z art. 115 § 1 i § 1a ustawy z dnia 8 grudnia 2017 r. o Sądzie Najwyższym (t.j. Dz.U. 2024, poz. 622 z późn. zm.; dalej: „ustawa o SN”), z uwagi na konieczność zapewnienia zgodności z zasadą demokratycznego państwa prawnego urzeczywistniającego zasady sprawiedliwości społecznej, w szczególności poprzez budowanie zaufania do państwa i stanowionego przez nie prawa, które polega między innymi na tym, że organ władzy publicznej (którym jest również sąd), działa na podstawie i w granicach prawa i w poszanowaniu dla niego, a więc nie narusza go w sposób rażący, a nadto uwzględnia zasady konstytucyjne, w tym mającą istotne znaczenie w sprawie objętej niniejszą skargą nadzwyczajną zasadę ochrony konsumentów przed nieuczciwymi praktykami rynkowymi (art. 76 Konstytucji RP), zasadę prawa do rzetelnej procedury sądowej (art. 45 ust. 1 Konstytucji RP) oraz zasadę sprawiedliwości społecznej (art. 2 Konstytucji RP), Prokurator Generalny zaskarżył ww. nakaz zapłaty w postępowaniu upominawczym w całości.

Na zasadzie art. 89 § 1 pkt 1 i 2 ustawy o SN zaskarżonemu orzeczeniu Prokurator Generalny zarzucił:

1. naruszenie zasad i praw człowieka i obywatela, określonych w art. 2 i art. 45 Konstytucji RP, a mianowicie zasady sprawiedliwości społecznej, a także prawa obywatela do sądu, wyrażającego się w prawie do odpowiednio ukształtowanej procedury sądowej, zgodnie z wymogami sprawiedliwości i rzetelności procesu, poprzez uznanie przez Sąd Rejonowy, że roszczenie skierowane przez Powoda przeciwko Pozwanemu nie było oczywiście bezzasadne, a przytoczone w pozwie okoliczności nie budziły wątpliwości i tym samym zachodziły podstawy do wydania nakazu zapłaty w postępowaniu upominawczym, nie zaś skierowania sprawy do rozpoznania na rozprawę,

podczas gdy już z treści pozwu, a ponadto dołączonego do niego oświadczenia, w sposób oczywisty wynikało, że roszczenie skierowane wobec Pozwanego w zakresie żądania rażąco wygórowanych odsetek przysparzających nadmiernych w danych stosunkach i nieusprawiedliwionych zysków dla jednej ze stron, a mianowicie w wysokości 1% dziennie było oczywiście bezzasadne, bowiem było nieważne na zasadzie art. 58 § 2 k.c., jako sprzeczne z bezwzględnie obowiązującym przepisem art. 353¹ k.c. i z zasadami współżycia społecznego, a wobec tego nakaz zapłaty w postępowaniu upominawczym nie mógł być więc wydany;

2. rażące naruszenia prawa materialnego, tj. art. 353¹ k.c. w zw. z art. 58 § 2 k.c. (w brzmieniu obowiązującym w dacie wydania orzeczenia) poprzez ich błędną wykładnię i niewłaściwe zastosowanie i uznanie, że ustna umowa pożyczki, stwierdzona następnie załączonym do pozwu oświadczeniem, z którego wynikało, że Powód pożyczył Pozwanemu kwotę 15 000 zł z umownymi odsetkami w wysokości 1% w stosunku dziennym od 1 maja 2001 r. do dnia zapłaty była w całości ważna, jako zgodna z zasadą swobody umów, podczas gdy jej treść i cel z uwagi na regulacje dotyczące zastrzeżenia wysokości odsetek mających charakter „lichwiarski” były sprzeczne z celem i naturą umowy pożyczki, a także z zasadami współżycia społecznego i w tym zakresie umowa była nieważna na zasadzie art. 58 § 1 k.c. w zw. z § 3 k.c., jako sprzeczna z ustawą;
3. rażące naruszenia prawa procesowego, tj. art. 499 pkt 1 k.p.c., w zw. z art. 498 § 2 k.p.c. (w brzmieniu obowiązującym na dzień orzekania), poprzez ich błędną wykładnię i niewłaściwe zastosowanie skutkujące uznaniem, że roszczenie Powoda było zasadne, a jego wysokość nie budziła wątpliwości, czyniąc zbytecznym przeprowadzenie rozprawy, co skutkowało wydaniem nakazu zapłaty w postępowaniu upominawczym nakazującym by Pozwany w ciągu dwóch tygodni od doręczenia nakazu zapłacił Powodowi kwotę 15 000 zł wraz z umownymi odsetkami w wysokości 1% w stosunku dziennym liczonymi od 1 maja 2001 r. oraz kwotę 307,50 zł tytułem zwrotu kosztów postępowania upominawczego, podczas

gdy z treści pozwu, a nadto dołączonego do niego oświadczenia w sposób oczywisty wynikało, że roszczenie skierowane wobec Pozwanego w zakresie żądania we wskazanej wysokości odsetek było oczywiście bezzasadne, albowiem było nieważne na zasadzie art. 58 § 1 i § 3 k.c., jako sprzeczne z bezwzględnie obowiązującym przepisem art. 353¹ k.c., a zatem nakaz zapłaty w postępowaniu upominawczym nie mógł być wydany,

Na podstawie powyższych zarzutów, rozwiniętych następnie w uzasadnieniu skargi nadzwyczajnej Prokurator Generalny, na zasadzie art. 91 § 1 ustawy o SN, wniósł o uchylenie zaskarżonego prawomocnego nakazu zapłaty w całości i przekazanie sprawy do ponownego rozpoznania Sądowi Rejonowemu w Kołobrzegu z pozostawieniem temu Sądowi rozstrzygnięcia o kosztach postępowania ze skargi nadzwyczajnej.

W skardze nadzwyczajnej Prokurator Generalny przedstawił stan faktyczny i prawny sprawy. Jak wskazał, nakazem zapłaty w postępowaniu upominawczym z 10 lipca 2001 r., I Nc 91/01 Sąd Rejonowy w Kołobrzegu nakazał Pozwanemu, aby zapłacił Powodowi kwotę 15 000 zł wraz z umownymi odsetkami w wysokości 1% w stosunku dziennym od 1 maja 2001 r. do dnia zapłaty oraz kosztami postępowania upominawczego w wysokości 307,50 zł, w terminie dwóch tygodni od doręczenia nakazu albo w tymże terminie wniósł sprzeciw do Sądu Rejonowego w Kołobrzegu. Wobec braku wniesienia sprzeciwu, nakaz zapłaty uprawomocnił się 22 sierpnia 2001 r. Następnie 4 stycznia 2006 r. Sąd Rejonowy nadał nakazowi zapłaty klauzulę wykonalności na rzecz następcy prawnego Pozwanego A. W.. W wyniku powyższego, Komornik sądowy przy Sądzie Rejonowym w Białogardzie D. M. prowadzi aktualnie postępowanie egzekucyjne z wniosku A.W. przeciwko Powodowi (sygn. Km 957/22).

W pozwie wskazano, że dochodzona przez Powoda wierzytelność wynikała z oświadczenia podpisanego przez Pozwanego, z którego wynikało, że Powód udzielił mu pożyczki w kwocie 15 000 zł, którą Pozwany był obowiązany jest zwrócić z odsetkami w wysokości 1% w stosunku dziennym. Do pozwu, jako załącznik, zostało dołączone oświadczenie podpisane przez Pozwanego, z którego wynikało, że Powód udzielił mu pożyczki we wskazanej wyżej kwocie, którą Pozwany zobowiązał się zwrócić zgodnie z warunkami wskazanymi powyżej.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Skarga nadzwyczajna zasługuje na uwzględnienie, albowiem zaskarżone orzeczenie, tj. prawomocny nakaz zapłaty w postępowaniu upominawczym z 10 lipca 2001 r., I Nc 91/01, wydany przez Sąd Rejonowy w Kołobrzegu nie odpowiada prawu.

Zgodnie z art. 89 § 1 ustawy o SN, jeżeli jest to konieczne dla zapewnienia zgodności z zasadą demokratycznego państwa prawnego urzeczywistniającego zasady sprawiedliwości społecznej, od prawomocnego orzeczenia sądu powszechnego lub sądu wojkowego kończącego postępowanie w sprawie może być wniesiona skarga nadzwyczajna, o ile: 1) orzeczenie narusza zasady lub wolności i prawa człowieka i obywatela określone w Konstytucji lub 2) orzeczenie w sposób rażący narusza prawo przez błędną jego wykładnię lub niewłaściwe zastosowanie, lub 3) zachodzi oczywista sprzeczność istotnych ustaleń sądu z treścią zebranego w sprawie materiału dowodowego – a orzeczenie nie może być uchylone lub zmienione w trybie innych nadzwyczajnych środków zaskarżenia.

Skarga nadzwyczajna jest instrumentem szeroko rozumianego wymiaru sprawiedliwości w znaczeniu określonym w art. 175 ust. 1 Konstytucji RP. Jej celem jest wyeliminowanie z obrotu wadliwych, a jednocześnie naruszających zasady sprawiedliwości społecznej, orzeczeń sądowych, które dotyczą konkretnych, zindywidualizowanych podmiotów (zob. postanowienie Sądu Najwyższego z 3 kwietnia 2019 r., I NSNk 2/19; wyrok Sądu Najwyższego z 9 grudnia 2020 r., I NSNu 1/20). Rolą kontroli nadzwyczajnej nie jest jednak eliminowanie wszystkich wadliwych orzeczeń. Wyjątkowość orzekania w ramach tej instytucji powinna dotyczyć tylko tych z nich, które nie dają się pogodzić z podstawowymi zasadami demokratycznego państwa prawnego, będąc *prima facie* orzeczeniami w sposób elementarny niesprawiedliwymi (por. wyrok Sądu Najwyższego z 15 grudnia 2021 r., I NSNc 146/21).

W piśmiennictwie zauważa się, że z formalnego punktu widzenia skarga nadzwyczajna należy do nadzwyczajnych środków zaskarżenia o złożonym charakterze (T. Ereciński, K. Weitz, Skarga nadzwyczajna w sprawach cywilnych,

Przegląd Sądowy 2019 r., Nr 2, s. 8). Formalnoprawna analiza skargi nadzwyczajnej wniesionej w niniejszej sprawie prowadzi do wniosku, że skarga jest dopuszczalna, co otwiera możliwość jej merytorycznego rozpoznania.

Przechodząc do zasadniczych rozważań Sąd Najwyższy wskazuje, że konfrontacja zaskarżonego nakazu zapłaty z zarzutami skargi nadzwyczajnej, a przyjmując szerszą perspektywę ze standardami nie tylko demokratycznego państwa prawnego, ale nawet państwa w najogólniejszym ujęciu cywilizowanego, musi prowadzić do wniosku o bezprawnym charakterze wydanego przez Sąd Rejonowy w Kołobrzegu orzeczenia. Stopień szkodliwości społecznej skutków, jakie wytworzone zostały w związku z wydaniem i uprawomocnieniem się spornego nakazu zapłaty, pozwala jednoznacznie stwierdzić jak ważną instytucją dla obrotu prawnego jest skarga nadzwyczajna (art. 89 i n. ustawy o SN).

W niniejszej sprawie bez wątpienia mamy do czynienia z tzw. lichwą. Przypomnieć należy, że na podstawie oświadczenia podpisanego przez Pozwanego wynikało, że Powód udzielił mu pożyczki w kwocie 15 000 zł, którą obowiązany był on zwrócić z odsetkami w wysokości 1% w stosunku dziennym. Zasądzenie zaskarżonym nakazem zapłaty odsetek na poziomie 150 zł dziennie. Tak ukształtowane odsetki kapitałowe nie mają więc nic wspólnego z ekwiwalentnością świadczeń, jak słusznie wskazał Prokurator Generalny. Nie można ich bowiem uznać za mające na celu wyłącznie zabezpieczenie wymuszenia terminowości spłaty zadłużenia, a stanowią niemożliwe do wykonania dla pożyczkobiorców zobowiązanie do zapłaty. Bezrefleksyjne zasądzenie takich odsetek przez Sąd Rejonowy w Kołobrzegu naruszyło nie tylko prawo, ale także elementarne zasady współżycia społecznego.

Należy przy tym zauważyć, na co trafnie wskazuje Prokurator Generalny, że w dacie zawarcia umowy pożyczki nie obowiązywały jeszcze regulacje dotyczące odsetek maksymalnych, zawarte w art. 359 § 2¹, art. 359 § 2² oraz art. 359 § 2³ k.c. dotyczące maksymalnej wysokości odsetek wynikających z czynności prawnej, które zostały wprowadzone 20 lutego 2006 r. na mocy ustawy z dnia 7 lipca 2005 r. o zmianie ustawy - Kodeks cywilny oraz o zmianie niektórych innych ustaw (Dz. U. Nr 157, poz. 1316). Maksymalna wysokość odsetek wynikających z czynności prawnej została ustalona wówczas na poziomie czterokrotności

wysokości stopy kredytu lombardowego NBP w stosunku rocznym (art. 359 § 2¹ k.c.). Następnie, z dnia 1 stycznia 2016 r. na mocy ustawy z dnia 9 października 2015 r. o zmianie ustawy o terminach zapłaty w transakcjach handlowych, ustawy - Kodeks cywilny oraz niektórych innych ustaw (Dz. U. z 2015 r. poz. 1830) maksymalną, wysokość odsetek wynikających z czynności prawnej ustalono na poziomie dwukrotności wysokości odsetek ustawowych w stosunku rocznym (art. 359 § 2¹ k.c.), upoważniając Ministra Sprawiedliwości do ogłaszania w drodze obwieszczenia wysokości odsetek ustawowych. W przypadku zaś odsetek za opóźnienie zauważyć należy, że obowiązek ich zapłaty powstaje z mocy samego prawa, na podstawie art. 481 k.c. Przepis ten stanowi, że jeżeli dłużnik opóźnia się ze spełnieniem świadczenia pieniężnego, wierzyciel może żądać odsetek za czas opóźnienia, chociażby nie poniósł żadnej szkody i chociażby opóźnienie było następstwem okoliczności, za które dłużnik odpowiedzialności nie ponosi. Zgodnie z brzmieniem art. 481 § 2 zd. 1 k.c. obowiązującym w dacie zawarcia umowy, jeżeli stopa odsetek za opóźnienie nie była z góry oznaczona, należne były odsetki ustawowe. Pozostawienie przy tym swobody określenia wysokości odsetek, gdy ich źródłem jest ustawa, jak i wówczas, gdy dopuszczalność ich wynika z umowy, nie uchylało kontroli tych stosunków prawnych formowanych w warunkach wolności gospodarczej pod kątem klauzul ogólnych, zabezpieczających obrót gospodarczy przed zjawiskami patologicznymi, które mimo pozornej zgodności z innymi przepisami nie mogą doznawać ochrony ze strony państwa. Ustawodawca, mając na względzie bogactwo życia gospodarczego, sformułował konieczne ograniczenia w postaci klauzul generalnych i pozostawił sądom wypełnienie ich treścią na podstawie znajomości zjawisk ekonomicznych i społecznych. Do nich należą zasady współżycia społecznego, a wśród nich zakaz lichwy, tj. zastrzegania rażąco wygórowanych odsetek przysparzających nadmiernych w danych stosunkach i nieusprawiedliwionych zysków dla jednej ze stron. Umowa pożyczki nie mogła być więc wolna od oceny z zastosowaniem kryteriów, o których mowa w art. 353¹ k.c.

Sąd Najwyższy stwierdza zatem, że ich naruszenie w niniejszej sprawie przez Sąd Rejonowy w Kołobrzegu jest oczywiste. Ponadto powinnością Sądu było skonstatowanie, że rozpatrywane zobowiązanie naruszać może powołany

art. 353¹ k.c., zgodnie z którym strony zawierające umowę mogą ułożyć stosunek prawny według swego uznania, byleby jego treść lub cel nie sprzeciwiały się właściwości (naturze) stosunku, ustawie ani zasadom współżycia społecznego. W odniesieniu do odsetek wynikających z umowy pożyczki, Sąd Najwyższy w wyroku z 23 czerwca 2005 r., II CK 742/04, wskazał: „umowa pożyczki ze swej natury służy przede wszystkim interesowi pożyczkobiorcy, ale może także pożyczkodawcy zapewniać wymierne korzyści, z reguły w postaci odsetkowej. Umowa w tym względzie nie może być wolna od oceny z zastosowaniem kryteriów, o których mowa w art. 353¹ k.c. W przeciwnym wypadku mogłoby to bowiem oznaczać – w skrajnych sytuacjach – przyzwolenie na wypaczenie sensu umowy w aspekcie charakteru stosunku prawnego tą umową ukształtowanego, zarówno z punktu widzenia zasady ograniczenia swobody kontraktowej, jak i granic wykonywania prawa podmiotowego. W wyroku z 27 lipca 2000 r., IV CKN 85/00, Sąd Najwyższy przyjął, iż zastrzeżenie w umowie pożyczki między osobami fizycznymi odsetek w wysokości nadmiernej niemającej uzasadnienia ani w wysokości inflacji ani w zyskach osiągniętych w ramach normalnej, rzetelnie prowadzonej działalności gospodarczej może być sprzeczne z zasadami współżycia społecznego”.

W świetle powyższych wywodów Sądu Najwyższego, które ze względu na oczywistość naruszenia prawa i zasad współżycia społecznego w niniejszej sprawie zostały ograniczone do niezbędnego minimum, uznać należy, że wydanie przez Sąd Rejonowy w Kołobrzegu nakazu zapłaty było niedopuszczalne, a sprawa winna być skierowana do rozpoznania w trybie zwykłym (zasadniczo na rozprawie). Sąd Rejonowy naruszył swym postępowaniem liczne zasady konstytucyjne, tj. m.in. dyrektywę szczególnej ochrony konsumentów (art. 76 Konstytucji RP), zasadę prawa do sądu (art. 45 Konstytucji RP), a nade wszystko – kluczową klauzulę demokratycznego państwa prawnego urzeczywistniającego zasady sprawiedliwości społecznej (art. 2 ustawy zasadniczej).

Ponownie rozpatrując powództwo, Sąd Rejonowy dokona jego wszechstronnej analizy, biorąc pod uwagę relewantne przepisy prawa materialnego i procesowego oraz poglądy Sądu Najwyższego wyrażone powyżej.

Mając powyższe na uwadze, Sąd Najwyższy, na podstawie art. 91 § 1 ustawy o SN, uchylił w całości nakaz zapłaty w postępowaniu upominawczym

Sądu Rejonowego w Kołobrzegu z 10 lipca 2001 r., I Nc 91/01, i sprawę przekazał temu Sądowi do ponownego rozpoznania. O wzajemnym zniesieniu kosztów postępowania wywołanego wniesioną skargą nadzwyczajną Sąd Najwyższy orzekł na podstawie art. 398¹⁸ k.p.c. w zw. z art. 95 pkt 1 ustawy o SN.

[a.ł.]